

območij so zaskrbljujoči. Gre za zavarovane spomenike s strani države in občine, spomenike za katere smo kot spomeniškovarstvena služba dolžni skrbeti. Žal je finančna malha vedno bolj prazna. Kot spomeniškovarstvena služba naredimo z evidencami in ostalo dokumentacijo, kar je možno. Zanimivo bi bilo kdaj narediti analizo, koliko objektov se je ohranilo s pomočjo spomeniškovarstvene službe in koliko zaradi spleta drugih dejavnikov (npr. interesa lastnikov, socialnega in družbenega okolja).

Zgoraj navedeni rezultati so le odraz stanja, ki smo ga zabeležili na terenu.

Vprašanje je, ali smo lahko ob 70 % ohranjenih etnoloških spomenikov zadovoljni, ker jih je toliko ostalo, ali pa zaskrbljeni, ker jih je 30 % izginilo?

Andrejka Ščukovt

DOMAČIJA FAVETTI V SKRILJAH PRI AJDOVŠČINI

Domačija Favetti je z odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju občine Ajdovščina / Ur. objave občin Ajdovščina, N. Gorica in Tolmin, 4/1987/ razglašena za etnološki spomenik. Sodi med kvalitetnejše objekte nepremične etnološke dediščine na območju občine Ajdovščina oziroma v tip tako imenovanih kmečkih dvorcev. V sklop domačije sodita še kapelica s fresko in kamniti enoločni most čez potok Skrilšek.

Domačija se nahaja na začetku vasi Skrilje, v zaselku Valiči. Nanjo postanemo pozorni, ko ob glavni cesti, ki pelje proti jedru vasi, zagledamo daljši dvoriščni zid s kalono in kapelico.

Domačija Favetti ima ime po priimku njenih nekdanjih lastnikov. Favettiji so se v Skriljah naselili v drugi polovici 18. stol. Bili so premožnejši kmetje. Predpredzadnji iz te generacije je bil tudi trgovec in župan. V času po drugi svetovni vojni, ko je eden od potomcev odšel v Ameriko, ena je umrla tik pred koncem vojne, dva od otrok pa sta umrla že v otroških letih in je na domačiji ostal le eden izmed petih otrok, leta pa je imel le eno potomko, je pričela domačija propadati. V začetku leta 1993 je zadnja iz rodu Favetti,

Skrilje 24: Kapelica po adaptaciji, stanje leta 1997.
Foto: A. Ščukovt.

domačija pa je bila zapuščena že od smrti njenih staršev leta 1985, domačijo prodala. S tem dejanjem se je odprla pot za njeno obnovo. V letu 1995 je novi lastnik s

Skrilje 24: Kapelica, stanje leta 1994, Foto Ščukovt

strokovno pomočjo Zavoda VNKD Gorica in ob finančni podpori MK, pričel z njeno obnovo. Tako se je odprla pot, da kulturni spomenik ponovno zaživi.

Favettijev rod

Po ustnem izročilu naj bi predniki Favettijev prišli iz Furlanije. Posestvo v Skriljah naj bi pridobili od nekih grofov / ? Pagliaruzzi/.

Ob pregledu knjig (družinske, poročne in krstne) v Župnijskem arhivu v Kamnjah so bili zabeleženi v poročni knjigi trije iz tega rodu, ob poroki hčerke Ane. Ana, njen oče Ludvik in mati Katarina. Osemnajstletna Favetti Ana, rojena 9. 5. 1792, z opombo nobiles - plemenita, se je dne 20. 3. 1810 poročila z devetnajstletnim Andrejem. Kot poročni pričji pa sta jima bila zakonca grofa Attems.

V družinski knjigi je omenjen kasneje še Vincenc Favetti, rojen 1798 - najverjetneje Anin brat, kot lastnik hiše št.l. Takrat se je domačija torej vodila pod hišo št. 1. V župnijskih knjigah od leta 1800 naprej nam je slika o družini Favetti jasnejša. Ob poroki sta v poročni knjigi vpisana tudi kot novoporočenca Anton Fridreik Favetti, rojen 1843 in Jožefa Zgonik, doma iz Dobravelj. Anton Favetti je kasneje postal župan. V času svojega županovanja je dal skozi vas zgraditi novo cesto, ki je vplivala na kasnejši razvoj domačije. Stara cesta je bila namreč speljana na zahodni strani domačije Favetti, ob potoku Skrilšek, preko treh mostov. Novo cesto pa so speljali na vzhodni strani domačije, tako da je nova cesta domačijo razpolovila. Tako je na levi strani zdajšnjega cestišča po obsegu nastala domačija kakršna je še danes. Na njeni desni strani "na merišču" pa so ostala gospodarska poslopja (hlevi), ki pa jih danes ni več oziroma so bili do nedavnega vidni le še temelji. O vsem tem nam dokazuje tudi francijscejski kataster iz leta 1873.

Drugi, ki se je ohranil v spominu vaščanov, je bil sin Antona Favettija. Ime mu je bilo Vincenc, rojen leta

1875. Znan je bil kot napreden gospodar. Imel je kmetijsko izobrazbo in kot prvi v vasi je posadil hruškov nasad.

Sin Vincenca Favettija, Marijo (1908-1984) pa je bil zadnji iz tega rodu, ki je na domačiji živel.

Domačija Favetti

Domačijo sestavlja več stanovanjskih in gospodarskih objektov, ki jih glede na razvoj okvirno datiramo od 18. do 20. stol. Še v 19. stol. je bil njen obseg večji, več je bilo hlevov za govejo živino in za prašiče. Po ureditvi nove ceste skozi vas, pa je v osnovi nastala takšna kot jo danes poznamo.

Kakšna je bila rast domačije od njenih začetnih zasnov ni podatkov. Na domačiji ni moč najti datacij, nap. na portalih, ki nam bi bili v pomoč. Prav tako ni virov, ki bi natančno pričali o načinu življenja na domačiji. V dragoceno pomoč so nam bile le ustne informacije vaščanov Skrilj in franciscejski kataster.

Domačija Favetti obsega štiri krila (vzhodno, severno, zahodno in južno), ki obdajajo notranje, skoraj pravokotno dvorišče - atrij. Glede na višinske gabarite je enonadstropna s podstrešjem, zahodno krilo pa je še podkleteno. Celota je po namembnosti tako splet gospodarskih kot stanovanjskih prostorov. Prvotno so bili bivalni prostori orientirani na zahodno in deloma na severno stran, spalni pa so bili v nadstropju na jugu. Gospodarska poslopja so bila na južni in vzhodni strani. Nazadnje pa, ko sta tu še živela zadnja iz rodu Favetti, sta se iz prostorov, ki so bili namenjeni bivanju preselila. Preselila sta se v južni trakt, takratno gospodarsko poslopje ter si tu za silo uredila stanovanjske prostore. Vzrok temu je bila prevelika stanovanjska površina, ki je bila namenjena za življenje velike družine. Tudi to domačijo je po preselitvi, tako kot večino starejših zadela podobna usoda; propadajoča streha, vlažni in odpadajoči omet, predelani prostori (odprtine), odstranjeni kvalitetni arhitektonski elementi...

Obseg in popis poslopij v vzhodnem in severnem krilu

1. Hlev s senikom

Hlev s senikom je v tlorisu pravokotnik in je z daljšo stranico orientiran na glavno cesto. To gospodarsko poslopje je enonadstropno z mezaninskim delom ter streho na paviljon - trokaptica. Strešni napušč je minimalen s skratim strešnim vencem.

2. Dvoriščni zid s kalono

V nadaljevanju hleva je dvoriščni zid, ki je postavljen tik na glavno vaško komunikacijo. Zidan je iz kamna, ometan in krit s korčno strešico. Sega v višino do

približno prve etaže. Tu je tudi glavni vhodni portal - kalona. Kalona je iz obdelanega klesanega kamna, z bazama in sklepnikom. Krita je z dvokapno korčno strešico, ki sloni na lesenih tramovih. Vhodna vrata v portalu so dvokrilna, les je obdelan v vzorcu na ribjo kost.

3. Kapelica

Kapelica je z eno stranico prislonežna na gospodarsko poslopje, z drugo na dvoriščni zid. Oprta je na iz klesanih kamnov (enako kot kalona) sestavljeni pilaster, z loki pa povezana na domačijo. Krita je z dvokapno korčno strešico, v obliki baldahina. V kapelici sta dve niši, v njih pa ostanki fresk. V niši, ki je orientirana na gospodarsko poslopje je freska J. Nepomuka (J. Nepomuk je eden najbolj znanih zavetnikov mostov) V drugi niši pa je freska sv. Družine.

4. Kokošnjak, izba

V okviru severnega krila sta še dve manjši gospodarski poslopji. Prvo je bilo namenjeno kokošnjaku. Značilno zanj je, da je v tlorisu izrazil trikotnik.

V nadaljevanju kokošnjaka pa je izba. Vhod v izbo je iz lope. Po ustnem izročilu naj bi ta prostor bil namenjen tudi zadnjemu počitku umrlim družinskim članom.

Obseg in popis poslopij v zahodnem krilu

1. Faladur s kletjo

Vhod v faladur je iz južne strani skozi kamniti portal. Portal je polkrožno zaključen z lepimi kasetiranimi vrati. Faladur je večji prostor in je bil namenjen spravilu orodja in predelavi grozdja v vino.

Iz faladurja je vhod v velbano klet. Klet je sezidana iz obdelanih kamnitih klad in ima dve obočni kapi. Tla so iz zbite zemlje.

2. Lopa

Vhod v lopo je iz atrija. Danes je vhod širši. Pred približno dvajsetimi leti so vhod povečali oziroma odstranili portal.

V lopi je ohranjen kamniti tlak iz večjih skrl.

3. Piano nobile

Posebno pozornost vzbudi na domačiji piano nobile, ki pa je med domačini bolj poznan pod imenom "v trgovini" / funkcija tega prostora je bila tudi trgovina/. Soba je v celoti poslikana. Slikarja je po stenah, okrog okenskih odprtih, vhodnih vrat in na stropnih tramovih. Naslikan je motiv vinske trte in grozdja ter vzorci cvetja. Barvno prevladuje za obrobo črna barva, za podlago je oker ali svetlo siva, vzorci pa so zelene barve.

Še danes je v tej sobi ohranjeno tudi nekaj starega inventarja:

- lesena omara, ki pa ni omara v pravem pomenu besede ampak iz nje vodijo lesene stopnice v kletne prostore in
- kamin

Tudi zunanja stena piano nobile, ki gleda na atrij, ima še komaj opazno poslikavo. V temno sivi ali v črni barvi je pod okni zarisan horizontalni delilni zidec. Nad okenskimi odprtinami je še zarisan profilirani okvir. Nad temi okni so v obliki ležečega pravokotnika zarisana še slepa okna.

4. Kuhinja

Levo iz lope pridemo najprej v predprostor. Iz tega prostora pa nato v kuhinjo, v kateri je stalo večje ognjišče z napo, ki je danes demontirano a se ga bo ponovno postavilo. In situ pa sta hranjeni še dve krušni peči.

Obseg in popis poslopij v južnem krilu

1. Pritličje

Južno krilo je bilo prvotno namenjeno za gospodarske potrebe. Poleg že prej omenjene štale s senikom je v njenem nadaljevanju najprej bil tako imenovani *podvelb*. To je bila v bistvu lopa, obokan odprt prehod v atrij domačije. Lopi je sledil prostor za spravilo stelje - *steljnik*. Zadnji prostor v južnem krilu je bil prvotno namenjen *shrambi*, kasneje so shrambo spremenili v *svinjak*.

Na zunanji fasadi nad lopo, med okni v nadstropju je ohranjena sončna ura. Sončna ura je narisana v okvirju v obliki pokončnega pravokotnika v oker barvi.

Konservatorski program za obnovo domačije

Konservatorski program, narejen januarja 1996, je bil napisan za potrebe adaptacije domačije. V njem so bile podane osnovne smernice glede obnove. Osnovni koncept le tega je bil popraviti vse tiste gradbene napake, ki so bile storjene v preteklosti ter prezentirati domačijo (v kolikor je bilo to seveda mogoče) tako, kot je bila zasnovana še v začetku 20. stol..

Zahodno krilo s severnim delom domačije se bo prezentiralo v avtentični podobi, tako notranjščina kot zunanjščina. Avtentično pa se že adaptiralo (leta 1996, 1997) stavbna lupina vzhodnega in južnega krila. Notranjščina teh dveh kril se je tudi tokrat po namembnosti spremenila, ker si lastnik v tem krilu ureja stanovanjske prostore.

Poleti leta 1996 je bila adaptirana kapelica. Freske v njej restavrirane pomladi 1997. Prav tako je bil v tem času tudi rekonstruiran "podvelb" in nad njim ponovno zarisana sončna ura.

Viri:

Arhiv Župnijskega urada Kamnje:

-Knjižne rojstev, porok in smrti od leta 1700 do 1940

-Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

- Popis nepremičnin Goriške pokrajine. Državni

tehnični urad Trst, l. 1939. Teh. enota 107

- Prijava vojne škode za čas po 8.9.1943

Franciscejski kataster iz leta 1873

Dokumentacija Zavoda za varstvo naravne in kulturne

dediščine Gorica v Novi Gorici

Informatorja:

Saksida Stanko, Skrilje 2a, roj. 1915

Valič Pepe, Skrilje 25, roj. 1920